



A serföző céh címere Szent Flóriánnal. XV. sz.

# Egy régi serföző mester

A céh címere a XVIII. században



A köztudat a bort tartja a magyarok italának. Mégis, letűnt idők írásait, Árpád-kori okmányokat böngészve sok érdekes, a sörfogyasztásra vonatkozó adatra bukkanunk: 1067-ben a jobbágyok adózásának tételei között a „méhser” is szerepel. Még 1231-ből származó okmányban is említik. Ez a kölesből, mézzel erjesztett sör addig volt közkeletű, míg a gabonatermesztés fejlődésével az árpa használata gazdaságosabbnak bizonyult, s amíg a nádcukor megjelenésével a méhézet visszaesett. Mátyás király már komlóval készült árpasörtöt fogyasztott. (Ferrarából hozott füstölt angolnával.)

A 14–15. században a pest-budai polgárok maguk főzték a „sert”, a fölösleget csak házuknál, maguk mérhették ki. A törökök sem vetették meg ezt az italt (talán Allah nem vette olyan rossz néven a sört, mint a borivást). Pesten „serföző” házuk is volt: a Boza Kháne, a mai Váci utcai, ún. Új Városháza helyén.

A serfőzés történetének talán legérdekesebb alakja a Savoyai Jenő seregével idekerült Properger (néhány okmányban Proberger) Jakab. Pest-Buda felszabadításakor a hadseregben felcserként működött az alig harmincéves serfözőmester. Nemcsak a sebeket kötözte, hanem a sebesültek fájdalmainak enyhítésére seritalt is főzött. (A brandenburgi egység felcserének naplójában is szerepel, hogy milyen bőven ellátták őket ezzel az itallal.)

Pest-Buda felszabadítása után Properger nem tért vissza hazájába, Pesten telepedett meg. 1687-ben megvette a törökök Boza Kháne-ját. A Dunához közel eső épületbe könnyű volt vizet, a dereglyéről árpát, komlót szállítani. Properger felújította a házat. Törtető, erőszakos ember lévén, már az építkezés folyamán perbe került szomszédjával, mert – hogy az árpa, komló jól szellőzőn –, akkora új tetőt húzatott a házra, hogy az átnyúlt a szomszédságba. De azért ebben az időben még népszerű volt, városbírónak is megválasztották, 1688-ban kamarási tisztséget nyert.

Az a tény, hogy egymaga zsebelte be a serfőzés hatalmas hasznát, olyannyira nem tetszett a polgárságnak, hogy még serfőzési jogának megvonását is követelték ellenségei. 1689-ben a harag már tettlegességgé fajult: husángokkal támadták meg az „antistes civium, vulgo klein veldtscherer”-t, vagyis a polgári előljárót, közönségesen, kis táborig felcserelt. A támadás szitóit kamarai örszektötterése révén lecsukatta. 1696-ban (monopolhelyzete biztosítása céljából is) megalakította az új serfözőcéhet, és annak főcéhmentere lett. A következő esztendőben Bécsbe utazott Lipót császárhoz. Ott kijárta, hogy „serfözői oltalomlevelet” kapjon, meg is kapta 1697. ápr. 10-i kelettel. Erre azután a polgárság vele szemben ellenséges érzelmű tábora, versenytársul, községi serfözőház építését tervezte. De nem volt rá elég anyagi fedezetük. Éveken át eredménytelenül áskálódtak Properger ellen, aki ez időben már gyökeret vert, tekintélyes polgára volt Pestnek, családdal és szép lakóházzal a Belvárosban. A ház a Galamb és a Kötő (ma Pesti Barnabás) utca sarkán állt, Proberger haláláig

benne lakott. A házat a 18. sz. közepén bontották le. Helyére építette Mayerhoffer András, 1756-ban, a Péterfy-palotát, amelyet később Krisztház néven ismertek. Benne működött a Buda városához cégérezett vendéglő (ma a Százéves étterem).

Properger, helyzetét megerősíteni kívánva, újabb császári és királyi oltalomlevelet szerzett magának. I. József 1708-ban elismerve, hogy a főcéhmester saját pénzéből építette újjá és rendezte be annak idején a serfözőházat (domus polentarium et praxatorium), oltalomlevéllel erősítette meg serfőzési, csapolási, hordós eladási és fuvarozási monopóliumát. A nemes vármegye azonban nem nyugodott bele ebbe az alkotmányellenesnek minősített helyzetbe. Addig-addig érveltek ellene, míg a megerősödött megyei és városi urak győztek. Properger egyeduralma megszűnt. Kimondták, hogy ugyanúgy öt garas adót kell fizetnie minden akó sör után, mint mindenki másnak. Még arra is kötelezték, hogy „a rovátoló pácába” ő maga karcolja bele a rovást és minden szombaton adja be a hatóságoknak – mert benne megbíztak, de embereiben nem.

A sok hercehurca megviselte a vérmes főcéhmentert, 1711. május 18-án meghalt. A Boldogasszony- (ma Belvárosi) templom kriptájában temették el, az általa emeltetett (jobbra a második) oltár alatti részen. A kriptának ez a része ma be van falazva. Az oltárkép feletti medaillonban a serfözők védőszentjének, Flóriánnak képe látható. Szent Flóriánt úgy szokták ábrázolni, amint csöbörből égő házikóra vizet önt. A serfözők védőszentjüktől a sok gabonát tároló serfözőházakat gyakran pusztító tűzvész miatt választották, a 15–18. századig címerükben is szerepel alakja. Pest város tanácsa 1714-ben a templom apszisának külső falán szobrot emelt Szent Flóriánnak, amely ma is ott áll.

A serfözőépületet Properger halála után egy ideig özvegye birtokolta, azután Városi Serház lett. A múlt században bontották le, amikor a Váci utcában az Új Városházát építették. A városháza alkotója, Steindl Imre megörökítette a hajdani Városi Serföző alaprajzát, még az alatta talált (talán a török időkől származó) csontvázaikat is belezajszolta. Az épülettel szemben nyíló Sörház utca őrzi még emlékét.

1932-ben az Esterházy (ma Puskin) utcában (6. sz.) nyílt meg a Sörkatakomba elnevezésű söröző, amelyik a magyar serfőzés történetének egy-egy jelentős egyéniségéről nevezte el helyiségeit. A Properger-teremben ott függött a falon a mester 1708-ban nyert oltalomlevelének másolata, 1711-ben keltezett végrendelete, Joachim Ferenc által készített képmása és a Szent Flórián-oltár fényképe. A Sörkatakomba a II. világháborúig működött, utána a ház különböző célokat szolgált. Az ötvenes években vette át a Pannónia V. V. a pincéből került elő és a kapualjban szerelték fel azt a régieskedő nyelven fogalmazott szövegű márványtablát, amely néhai Properger Jakab serföző főcéhmester emlékét hirdeti.

Konrádnyé dr. Gálos Magda

A török serfözőház alaprajza

